

FOLKVALDA POLITIKER BÖR VARA KÄNDA AV FOLKET?

SÖREN HOLMBERG

Rubrikens normativa påstående att folkvalda politiker bör vara kända av folket kan tyckas självklart. Motsatsen – att vara vald av folket utan att folket vet vem de valt – kan knappast vara ett ideal. Men önskemålet om välkända politiker är inte så självklart som det i förstone kan tyckas.

I en partibaserad demokrati som den svenska är det partierna och deras program som skall stå i centrum, inte de individuella politikerna. Väljarna skall känna till partierna och vad de står för. Kännedom om vilka personer som företräder partierna är sekundär. Folkvalda politiker skall enligt den particentrerade modellen i första hand företräda sina partier, och för det behöver de inte vara välkända bland folket som valt dem. En partibaserad demokrati skall i teorin kunna fungera väl även med okända politiker.

Annat bör det vara i en demokrati där folkvalda representanter väljs på ett personligt mandat och via personval. I ett sådant system måste idealet vara att politikerna är kända av väljarna. Politiker kan inte hävda att de har ett personligt mandat om de är okända.

I praktiken är det dock inte så enkelt svart-vitt i något demokratiskt system. Det vill säga att det antingen är partierna eller de individuella politikerna som har väljarnas odelade mandat. Alla system rymmer element av båda. I demokratier med proportionella valsystem där väljarna i huvudsak röstar på partier bör enskilda politiker ha mindre av ett personligt mandat. Politikerna behöver inte vara så kända. I majoritära valsystem där väljarna röstar på enskilda kandidater i enmansvalkretsar bör den personliga faktorn väga tyngre. Och de folkvalda måste vara kända av väljarna.

Summan av detta resonemang är att svenska politiker inte kan förväntas vara speciellt välkända. Vår demokrati är mycket tydligt mer parti- än kandidatbaserad. Men vi har sedan ett tiotal år infört ett inslag av personkryssande i valsystemet. Tanken är att svenska folkvalda skall få mer av ett personligt mandat vid sidan av det fortfarande dominerande partimandatet. En förutsättning för att detta skall fungera är dock att väljarna vet vilka kandidaterna är som de skall rösta på. De individuella politikerna kan inte vara okända för folket

Kännedom om regionpolitiker i Skåne

Så frågan är hur det ser ut med kännedomen om politiker i Sverige? I detta sammanhang skall vi begränsa oss till att mer specifikt undersöka hur det ser ut i Skåne. Den politikergrupp vi fokuserar på är valda representanter i Region Skåne.

Tidigare forskning kring svenska väljares kännedom om valda politiker visar att partiledarna oftast är mycket välkända. Över 90 procent av väljarna känner till dem om de inte är purfäriska. Vissa statsråd – finans- och utrikesministrar – är också någorlunda kända bland folket. Men sedan blir det klart sämre. Kännedomssiffror för partiernas ledande politiker utöver partiledarna är sällan imponerande – ofta under 50 procent. Detsamma gäller för ledande lokal- och regionpolitiker. I SOM-institutets mätningar i Skåne, i Västra Götaland och i Göteborg brukar det enbart vara ett fåtal ledande politiker som får kännedomssiffror på 50 procent eller mer. De allra flesta partiledande lokal- och regionalpolitiker är kända av maximalt 10-35 procent av väljarna. Frågan är om kännedomen har förändrats i Skåne i SOMs senaste mätning 2008?

Resultaten i tabell 1 visar att utfallet av SOM-institutets senaste skånemätning 2008. Siffrorna från de två tidigare mätningarna 2006 och 2004 redovisas också för jämförelsens skull. Partiernas ledande regionpolitiker har valts ut och vi frågar SOMs svarspersoner om de känner till dem. Svarande som uppger att de känner till en viss politiker ombeds därefter att gradera hur mycket de uppskattar den aktuella politikern på en ogillar-gillarskala mellan -5 till +5. Svarspoängen multipliceras med tio i alla tabeller för att slippa decimaler. Den sålunda tillskapade popularitetsskalan kan variera mellan -50 (max ogillande) till +50 (max gillande).

Tabell 1 Kännedom om ledande regionpolitiker i Skåne 2004-2008 (procent)

Politiker (parti)	Andel bland samtliga			Andel bland egna partiets sympatisörer		
	2004	2006	2008	2004	2006	2008
Jerker Swanstein (M)	22	25	31	27	30	38
Uno Aldegren (S)	27	30	27	29	33	28
Rolf Tufvesson (KD)			18			28
Pia Kinhult (M)	16	17		21	18	
Christine Axelsson (S)	16	17		18	19	
Ingrid Lennerwald (S)	15	17		17	20	
Vilmer Andersen (V)	14	15	12	13	12	15
Berit Wirödal (KD)	14	14		24	20	
Marita Sander-Schale (FP)	13	14	13	15	14	15
Katarina Erlingson (C)	12	12	12	17	19	14
Anders Lindeberg (MP)	12	13		11	13	
Björn Söder (SD)			14			18
Anders Åkesson (MP)			12			10

Kommentar: Resultaten visar andelen svarspersoner som inte kryssar för "personen okänd för mig" och som kryssar för någon sympati på ogillar-gillarskalan. Procentbasen har definierats som samtliga svarspersoner i SOM-undersökningen i Skåne. Partisympati har fastställts med utgångspunkt i en fråga om bästa parti. **Källa:** Syd-SOM-undersökningen 2004-2008

Kännedomen om ledande regionpolitiker i Skåne har inte förändrats. De två mest kända regionpolitikerna är fortfarande Jerker Swanstein (M) och Uno Aldegren (S) och de är fortfarande relativt okända med kännedomssiffror kring låga 30 procent. I Swansteins fall kan vi dock notera en viss uppgång från 22 procent 2004 till 31 procent 2008. Och så bör det se ut enligt social inläringsteori som lär att långvarig exponering normalt leder till kännedomsökningar. Mot de bakgrunden är Uno Aldegrens orörliga siffror kring 27-30 procent något anmärkningsvärda. Men det är kanske inte så lätt att profilera sig utifrån en oppositionsroll. Jerker Swanstein har haft det lättare som ledare för majoriteten i regionen.

Övriga politiker som vi mätt i Region Skåne är ännu mer okända än de förhållandevis okända Swanstein och Aldegren. De tiotal övriga politiker som vi har haft med i SOM-studierna sedan 2004 har alla mycket låga kännedomssiffror mellan 12-18 procent. Och de som vi har mätt över tid uppvisar inte någon ökande kännedom bland väljarna. De var okända när de började som regionpolitiker och de har förblivit okända.

Skånepolitikernas anonymitet understryks av att de inte är särskilt mycket mer kända bland de egna väljarna. Man kan eventuellt argumentera för att en allmänt hög politikerkännedom inte är väsentlig i en partibaserad demokrati. Men det är klart svårare att hävda att ledande valda politiker inte behöver vara kända av de väljare som valt dem. I vårt fall med ledande skånska regionpolitiker är resultatet att de endast är något lite mer kända på hemmaplan bland det egna partiets väljare än bland väljare i allmänhet. I genomsnitt är de undersökta skånepolitikerna enbart kända av +2 till +4 procentenheter fler väljare bland det egna partiets sympatisörer. Med sådana siffror är det svårt att hävda att man har något personligt mandat.

Popularitet

Man skulle kunna tänka sig att politikerna skulle kunna kompensera sin relativa okändhet med att åtminstone vara populära bland de få som känner till dem. Men så är det inte. Uppskattningssiffrorna är också dåliga och tenderar för de flesta regionpolitiker att ligga på den negativa sidan bland samtliga svarande med fler personer som uttrycker ogillande än gillande. Mest negativa popularitetsresultat 2008 har Jerker Swanstein (M) och Björn Söder (SD) med -11 respektive -8. Övriga regionpolitiker – utom en – har också minusuppskattning på mellan -6 till -1. Undantaget som har en svag plussiffra på +1 är Katarina Erlingsson (C).

Sett över tid har Swansteins popularitet sjunkit något om vi jämför 2008 när han leder majoriteten i regionen med 2004 när han var oppositionsledare. Uno Aldegren (S) har gjort en omvänd popularitetsresa. Han var mer impopulär när han ledde Region Skånes majoritet 2004. I opposition är han något mindre ogillad. Mönstret med mindre uppskattning när man sitter vid makten kan förklaras av att det kostar på att ha makten. På engelska talar man om *the cost of ruling*. Väljare har en tendens att bestraffa politiker mer för negativa beslut än de belönar för positiva. Makthavande

politiker får mer skulden när det går illa än de får äran när det går bra. Det är därför som sittande regeringar oftast tappar röster när det är val. I Sverige har det hänt i 15 riksdagsval av de senaste 19.

Tabell 2 Regionpolitikens popularitet i Skåne 2004-2008

Politiker (parti)	Andel bland samtliga			Andel bland egna partiets sympatisörer		
	2004	2006	2008	2004	2006	2008
Jerker Swanstein (M)	-7	-2	-11	-1	+7	+2
Uno Aldegren (S)	-6	-4	-3	+4	+9	+7
Rolf Tufvesson (KD)			-6			-1
Pia Kinhult (M)	0	+3		+6	+11	
Christine Axelsson (S)	0	+1		+3	+6	
Ingrid Lennerwald (S)	0	+1		+5	+8	
Vilmer Andersen (V)	-3	-3	-1	+7	+2	+6
Berit Wirödal (KD)	-1	+2		+12	+9	
Marita Sander-Schale (FP)	0	+1	-1	+8	+6	+6
Katarina Erlingsson (C)	0	+1	+1	+14	+9	+19
Anders Lindeberg (MP)	-1	0		-1	+5	
Björn Söder (SD)			-8			+12
Anders Åkesson (MP)			-1			0

Kommentar: Resultaten är medelvärden (multipliserade med 10) på en ogillar-gillarskala mellan -5 och +5. Partisympati har fastställts på samma sätt som i tabell 1. Medeltalen har beräknats bland dem som gjort en bedömning av respektive politiker. **Källa:** Syd-SOM-undersökningen 2004-2008

På den politiska hemmaplan bland det egna partiets väljare är skånska regionpolitiker som de flesta politiker mer uppskattade än i valmanskåren som helhet. I genomsnitt 2008 är politikerna +10 procentenheter mer uppskattade bland de egna väljarna än totalt. Mest syns detta för Björn Söder (SD) och Katarina Erlingsson (C) med +20 respektive +18 enheter, men också för Jerker Swanstein (M) med +13 enheter. Att ha ett extra positivt opinionsstöd bland de väljare som röstat på en är naturligtvis viktigt om man skall kunna fungera som en politiker med någon form av personligt mandat.

Vad göra?

Det finns knappast någon *quick fix* på problemet med okända och föga populära regionpolitiker. Landstingen och regionerna finns knappt med på radarskärmen för många människor. Landstings- och regionvalen är de okända valen klart överskuggade av riksdags- och kommunvalen. Det är inte lätt att bli känd och profilerad

när man verkar i ett *terra incognita*. Lägg därtill att sjukvården – landstingens och regionernas huvuduppgift – oftast ligger mycket högt på väljarnas agenda och är ett politikerområde med mycket högt förtroende och därmed också stora förväntningar. Besparingar och skiftande resurstilldelningar liksom alla strukturförändringar och nedläggningar väcker debatt och ofta vrede. I sådana lägen är det aldrig lätt att vara beslutsfattare eller budbärare. Man blir inte uppskattad när man gör impopulära saker. Och när man gör populära saker får man inte äran. Otack är världens lön får regionpolitiker i Sverige.

